

REPERE BIBLIOGRAFICE

Alexandru Boboc, *LOGOS ȘI MELOS. Prolegomene la o filosofie a muzicii*, București, Editura Academiei Române, 2020, 270 p.

Lucrarea academicianului Alexandru Boboc propusă spre lectură reprezintă o incursiune în fenomenul muzicii conceput ca funcționând în relație strânsă cu filosofia. Pe tot parcursul cercetării, autorul evidențiază și analizează elementele filosofice recuperabile în fenomenul muzical, elemente ce apar încă de la antici și care, cu trecerea timpului, s-au regăsit și se regăsesc în numeroase ramuri ale filosofiei.

Pentru a aborda fenomenul muzical, lucrarea îi trasează acestuia originile în cultură, în opera de artă și în valorile estetice. Astfel, cultura este acea însumare de bunuri ce sunt cultivate datorită valorii lor, iar pentru a cerceta aceste bunuri devine necesară o filosofie a valorilor. Autorul merge pe direcția trasată de Ernst Cassirer și consideră formele culturii ca fiind de tip simbolic, iar actul creator ca fiind de tip revelator: „Creația umană este în esență creație în libertate și își dezvăluie caracteristicile în acțiune și în finalizarea acesteia în înfăptuiri specifice, între care cele mai semnificative sunt operele de cultură. Faptul operei de artă este esențial pentru a înțelege creația ca atare, ca un *novum* în raport cu ceea ce există ca lumea lucrurilor și fenomenelor” (p. 36).

Opera de artă este produs final înzestrat cu valoare, obiect spiritual (în planul obiectelor); obiectul estetic nu există dincolo de niciun mod de ființare, iar muzica, în raport cu planul fizic, reprezintă *metafizic*ul. Muzica, la fel ca limba, ține de ceea ce este esențial în modul de raportare al omului la lume, drept care limba este o muzică (activitatea intelectuală se exteriorizează în vorbire prin intermediul sunetului). În cazul compozitorului și al compoziției muzicale funcționează raportul de apariție; procedura artistului este una de *de-realizare* (ceea ce este în mintea sa nu este adus în realitate, ci este *reprezentat*). Prin procedeul de interpretare-execuție, opera muzicală devine de fiecare dată alta, compozitorul și interpretul constituind condiția de posibilitate a creației muzicale.

Conținutul artistic este forma însăși, ce survine ca unitate în diversitate. Caracterul intuitiv al formei în domeniul auditiv depinde de motivul muzical și de edificiul compoziției. Găsirea formei constituie secretul creației, aceasta nefiind un proces de conștientizare. Unitatea muzicală a unei opere sonore are caracterul unei sinteze, ceea ce înseamnă că este o compoziție (termenul *compositio* este traducerea lui *synthesis*); sinteza are loc prin procesul interpretării/audiției muzicale.

Obiectul estetic este stratificat într-un conținut care nu este real, fundalul (*Hintergrund*), Ideea, care apare în planul din față (*Vordergrund*), purtătorul formei care lasă să apară fundalul. El nu este subiect, ci este raportat la subiect, adică există numai relativ la subiectul care contemplă estetic. Raportul dintre valorile celor două planuri formează valorile estetice. Specificul frumosului nu este conferit de faptul de a fi, ci de faptul de a valora într-un *raport de apariție*. Astfel, efectul profund al muzicii constă în a-l introduce pe cel receptiv în lumea ei, în a-l face să o trăiască și să trăiască în ea. Metamorfoza individului ca artist poate conduce la înțelegerea creației muzicale moderne după identitatea ființă-valoare, despre care vorbește Friedrich Nietzsche.

Forma muzicală este structura muzicală a unei compoziții și organizarea mijloacelor de expresie într-o unitate responsabilă pentru reliefaarea conținutului (sau, altfel spus, a esenței muzicale) într-o structură specifică. Artistul transpune gestul autoreferențial și autotelic în ceva tematic, ceea ce înseamnă că prin intermediul formei are loc desprinderea de creator. O condiție esențială este situarea în timp și implicat într-un orizont al devenirii. În acest sens, Igor Stravinski numește muzica o artă a timpului, deoarece, fiind conică, presupune o organizare a acestuia. Timpul este modul în care lumea are loc, el este „acum”. Din perspectiva lui Edmund Husserl, tonul are o expresie temporală, drept care piesa devine obiectuală pentru cel care o audiază datorită amintirii, iar faptul de a ajunge la un anumit ton se datorează așteptării. Unitatea muzicală a operei sonore are caracterul unei sinteze, adică este o compoziție. O astfel de unitate a ceea ce este dispersat în succesiunea temporală este o apariție, o sinteză care se produce cu „ocazia” și în *procesul* audierii muzicale.

În lumea greacă, muzica și filosofia aparțineau aceluiași orizont cultural. Cei care au intuit principiul rezonanței au fost pythagoreicii, grație raporturilor armonice exprimate prin intermediul numerelor. Ideea de armonie apare în Renaștere, la Johannes Kepler care a explicat consonanța pe bază geometrică. În modernitate, în filosofia lui Gottfried Leibniz, s-a conturat ideea de armonie prestabilită, acea armonie perfectă dintre percepțiile monadei și mișcările corpurilor. Armonia reprezintă reunirea sunetelor în sonorități și în succesiuni armonice. O reîntoarcere la gândirea antică, la *Logos*, se produce prin reflecția filosofică (Martin Heidegger) asupra limbii în relație cu tăcerea, care îndreaptă atenția spre ambiguitatea cuvintelor. Recunoașterea acestui conținut teoretic intrinsec constituie momentul în care muzica devine obiect pentru filosofie. Discursul muzical este limbaj pus în acțiune; un eveniment care numai în virtutea execuției sonore dobândește realitate. Este un *loc* de manifestare a limbii. Aplicată la muzică, interpretarea înseamnă punere la lucru sau punere în acțiune a limbajului. Aceasta are ca scop o explicație comprehensivă și astfel se ajunge la hermeneutică, al cărei fundament constă în faptul că limba retrimite dincolo de ea însăși. Hermeneutica înseamnă aducerea mesajului în înștiințare, iar în sensul acesteia, comprehensiunea devine o categorie semantică. Pentru o interpretare comprehensivă este necesară asocierea interpretării cu performanța creatoare. În filosofia lui Wilhelm Dilthey, procedeul hermeneutic are, ca ultim scop, înțelegerea autorului mai bine decât s-a înțeles el însuși.

Unitatea dintre creație și execuție este cea fără de care opera muzicală nu intră în execuție; muzica este dependentă de execuția interpretului, iar realizarea este opera celui care o execută, nu a compozitorului. Procedeul de interpretare-execuție este cel care aduce în prezență „lumile sonore” ca forme ale „lunilor posibile”, care devin reale prin performanța creatoare a interpretării. Interacțiunea cu alte forme ale culturii este esențială, deoarece hermeneutica se poate realiza doar în context, iar un astfel de context este spectacolul în care unitatea dintre *Hintergrund* și *Vordergrund* este intuită în imaginarul spectatorilor. Cea mai apropiată ca metodă de muzică este metafizica, deoarece creația muzicală contemporană este complexă și necesită multiple mijloace de explicitare și de înțelegere.

Ultima carte a domnului profesor Alexandru Boboc este o lucrare de mare anvergură care reușește să identifice și să analizeze exhaustiv elementele filosofice din muzică (privită din perspectiva artistului, a executantului și a publicului), încadrându-le în diferitele epoci și stiluri culturale. „*Armonia sferelor*, de care vorbeau pythagoreicii, nu o poate auzi urechea umană, dar intelectul omului o poate înțelege! Și aceasta este *ceea ce este muzical în muzică*” (p. 202).

Ioana Cristina Nicolae